

**Національний університет  
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»  
Кафедра загальноправових наук  
Робочий тематичний план  
нормативної навчальної дисципліни**

**ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАВНИКА**

Обсяг годин — 27	Триместри викладання — 2
З них:	
лекцій — 10	Форма контролю — залік
групових (семінірів) — 6	
консультацій — 2	Кредитів за курс — 0,5
самостійна робота — 9	

**АНОТАЦІЯ**

Курс присвячено основам професійної відповідальності правника. Концептуально курс складається з двох частин: теоретичної та практичної. Перша частина стосується теоретико-філософських проблем (і шляхів вирішення) відповідальності правника в різних галузях юридичної професії (суддя, прокурор, адвокат тощо). Друга частина зорієнтовує студіюючого на пошук підходів до розв'язання типових проблем (дилем) правника у професійному та пов'язаному з ним приватному житті. Курс ґрунтується на тематичних матеріалах правництва України, деяких інших країн Європи та США, викладається з урахуванням традиційних та інноваційних методик викладання.

**Програма курсу**

- Тема 1. **Юридична професія і професійна відповідальність правника** (4 год.: лекція, семінар – по 2 год.)
1. «Юрист відповідальний». Юридична професія і діяльність у контексті відповідальності
  2. Відповідальність як філософське, соціальне та юридичне поняття
  3. Поняття та види (типологія) професійної відповідальності правника
  4. Проблема праворозуміння в зв'язку з роллю правника у сучасному суспільстві
- Літ.: Обов'язкові: 1-25, 26, 30, 32, 65,66, 67, 68. Додаткові — на вибір.  
На семінар: письмове завдання № 1 — здати викладачу до початку семінару.
- Тема 2. **Професійні обов'язки та права правника. Принципи юрпрофесії** (2 год. лекція)
1. Професійні обов'язки правника: загальна характеристика
  2. Професіоналізм як професійний обов'язок правника
  3. Професійні права та привілеї правника
  4. Принципи юридичної професії та уявлення і поведінка юриста: засади контроверз?
- Літ.: Обов'язкові: 1-25, 30, 33. Додаткові — на вибір.
- Тема 3. **Професійні дилеми та особистість правника** (4 год.: 2 год. лекція, 2 год. семінар)
1. Етичні дилеми юриста
  2. Приватне і професійне життя правника в контексті професійної відповідальності
  3. Особистість правника
  4. Юридична етика і деонтологія правника
- Літ.: Обов'язкові: 1-26, 30, 51, 78. Додаткові — на вибір.  
На семінар: письмове завдання № 2 — здати викладачу до початку семінару.
- Тема 4. **Дисциплінарна відповідальність і провадження щодо правника** (4 год.: лекція, семінар – по 2 год.)
1. Дисциплінарна відповідальність правника: загальна характеристика
  2. Дисциплінарне провадження і проступок
  3. Санкції та наслідки дисциплінарної відповідальності
  4. Проблемні питання дисциплінарної відповідальності правника
- Літ.: Обов'язкові: 1-25, 26, 30, 32, 40, 78-79. Додаткові — на вибір.  
На семінар: письмове «заохочувальне» есе — здати викладачу до початку семінару.
- Тема 5. **Міжнародні стандарти професійної діяльності і відповідальності правника. Дисциплінарна відповідальність правника в Україні та за кордоном (порівняння)** (самостійне опрацювання)
- Літ.: Обов'язкові: 1-25, 30, 51. Додаткові — на вибір.
- Тема 6. **Актуальні проблеми професійної відповідальності правника в Україні** (2 год. лекція)
1. Удосконалення рівня професійної відповідальності правника в Україні
  2. Актуальні проблеми дисциплінарної відповідальності правника
  3. Типові професійні дилеми українських правників
  4. Інші актуальні питання
- Літ.: Обов'язкові: 1-25, 30, 65,66, 67. Додаткові — на вибір.

## Теми письмових завдань, робіт

### Обов'язкові

**Письмове завдання (есе) № 1:** Стисло викладіть (перелічіть) і обґрунтуйте Ваші власні головні цінності, переконання (принципи) та фундаментальні цінності юридичної професії, правника загалом. Стисло опишіть джерела власних цінностей, переконань, як Ви їх для себе відкрили, перейняли, утвердили? Якщо деякі з власних цінностей та принципів юридичної професії не співпадають, конфліктують, роз'ясніть, як Ви вирішуватимете можливі дилеми? Як Ви забезпечуватимете їх дотримання, використання у своїй професійній діяльності. Конкретизуйте, наведіть приклади. Таке інше до теми.

**Письмове завдання (есе) № 2.:** Укладіть «програмний документ» для себе як правника, який повинен складатися з таких частин: 1) лаконічно викладені та обґрунтовані власні характеристики як правника; 2) план дій для розв'язання 3-5 або більше типових деонтологічних та етичних професійних дилем, з якими Ви вже стикалися чи можете стикнутися. Можете навести інші типові дилеми правника та шляхи їх розв'язання; 3) способи підтримання і підвищення професійної відповідальності правника.

### Додаткові — заохочувальні

1. Моя роль (місія) як правника в сучасному українському суспільстві
  2. Філософія професійної відповідальності правника
  3. Ідеал (ідеальний образ) правника [загалом чи за видом юридичної професії]
  4. Що означає бути «добрим» юристом. Про моральний образ правника
  5. Чи слід перевіряти (якщо так, то як) чесність і порядність (майбутнього) правника в Україні?
  6. Зловживання права правником і як цьому протидіяти
  7. Підходи до розв'язання професійних дилем правника
  8. Типові конфлікти інтересів та шляхи їх подолання у професійній діяльності правника
  9. Як правникам слід поводитися між собою
  10. Професійна і дисциплінарна відповідальність юрисконсульта
  11. Як мати справу з «поганим клієнтом»
  12. Що робити, коли колега-правник порушує законодавство або правила професійної етики?
  13. Правник-політик: контроверсійні питання професійної відповідальності
  14. Як сформувати почуття професійної відповідальності у студента-правника
  15. Професійна відповідальність юриста-СПД при наданні правових послуг
  16. Якість правових послуг в контексті професійної відповідальності
  17. Оплата правових послуг в контексті професійної відповідальності
  18. Безоплатна правова допомога як соціальний обов'язок правника
  19. Як притягнути до відповідальності суддю, адвоката і нотаріуса
  20. Дисциплінарні проступки правника (на прикладі «гучної» (резонансної) справи
  21. Як правнику слід вестися в приватному житті (типові дилеми)
  22. Як розв'язати сім типових дилем правника
  23. Як підвищити рівень профвідповідальності правника в Україні (зокрема, й зарубіжний досвід)
  24. Проблеми створення (і впровадження) кодексу правничої діяльності (поведінки) правників України
  25. Як вдосконалити систему підготовки та професійної відповідальності правників в Україні
- Можливі й інші теми (за погодженням з викладачем)

## МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ОПАНУВАННЯ КУРСУ

### і. Джерела права Нормативно-правові акти, інші документи

1. [Конституція України](#) від 28.06.1996.
2. ЗУ «[Про прокуратуру](#)» від 15.11.1991 [зі змін доп.] // ВВРУ. — 1991. — № 53. — ст. 797.
3. ЗУ «[Про статус суддів](#)» від 15. 12. 1992 [зі змін. і доп.] // ВВРУ. — 1993. — № 8. — ст. 56.
4. ЗУ «[Про адвокатуру](#)» від 19. 12. 1992 р [зі змін. і доп.] // ВВРУ. — 1993. — № 9. — ст. 62.
5. ЗУ «[Про нотаріат](#)» від 2. 09. 1993 [зі змін. і доп.] // ВВРУ. — 1993. — № 39. — ст. 393.
6. ЗУ «[Про Вищу раду юстиції](#)» від 15. 01.1998 [зі змін. і доп.] // ВВРУ. — 1998. — № 25. — ст. 146.
7. ЗУ «[Про державну виконавчу службу](#)» від 25. 03. 1998 [зі змін. і доп.] // ВВРУ. — 1998. — № 36—37. — ст. 243.
8. Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів: Станом на 01.02.2003 р. / М.І. Панов (заг. ред. і упоряд.). — Х. : Гриф, 2003. — 335 с.
9. [Правила адвокатської етики](#) / Схвалені ВККА при КМУ 1. 10. 1999 р. — К., 1999. — 44 с.
10. [Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури](#), затверджені Указом Президента України від 5. 05. 1993 р. N 155/93.
11. Кодекс професійної етики суддів [України]. — К.: Рада суддів України, 2000 (див. також: Вісник Верховного суду України. — 2000. — № 2; там же: 2002. — № 5.)
12. [Деонтологічний кодекс](#) / Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства, прийнятий делегатацією 12 країн-учасниць у Страсбурзі в жовтні 1988 р.
13. [Кодекс професійної етики адвоката](#) / Принят Первым Всероссийским съездом адвокатов 31.01.2003 г.
14. [Кодекс чести адвоката](#) / Принят Гильдией российских адвокатов Санкт-Петербургской объединенной коллегией адвокатов.
15. [Общий кодекс правил для адвокатов стран Европейского Сообщества](#)
16. [Основне принципи, касающиеся роли юристов](#) / Приняты Восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Гавана, 27. 08.-7. 09. 1990 г.
17. [Стандарты независимости юридической профессии](#) международной ассоциации юристов / Приняты на конференции МАЮ в сентябре 1990 г. в г. Нью-Йорке.
18. Типові положення про органи дисциплінарного судочинства у справах адвокатів / Амер. асоціація адвокатів, Постійна комісія з питань професійної дисципліни / Пер. з англійської. — К.: УПФ, 1995. — 51 с.
19. Типові норми професійної поведінки правників / Американська правнича фундація. Центр професійної відповідальності; Програма «Правова ініціатива у Центральній і Східній Європі». — К., 1995. — 80 с.
20. Codes of professional responsibility / ed. by R. A. Gorlin.: Bureau of National Affairs, 1990. — xv, 555 p.
21. Code of Recommended Standards for Bar Examiners // Comprehensive Guide to Bar Admission Requirements 2002 / E. Moeser, M.F. Corneille. NCBE, ABA SLEAB, 2002.
22. Restatement of the Law, Third, Law Governing Lawyers. American Law Institute, 2000.

23. American Bar Association Center for Professional Responsibility (див. кодекси професійної відповідальності). — <http://www.abanet.org/cpr/>
24. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарних органів.
25. Інші нормативно-правові акти та документи — відповідно до теми.

## ii. Підручники і посібники, монографії

26. *Адвокатура України: правове регулювання і судова практика: Практич. посіб. для адвоката / Вища кваліфікаційна комісія адвокатів при Кабінеті Міністрів України.* — К. : ВД «Ін Юре», 2003. — 768 с.
27. *Афанасьєва О. В., Пицелко А. В. Етика і психологія професійної діяльності юриста: Учеб. пособие.* — 2-изд., перераб. и доп. — М. : ИЦ «Академия», 2004. — 221 с.
28. *Барцєвський М. Ю.* Адвокатська етика. — 2. изд., испр. — М. : Профобразование, 2000. — 312 с.
29. *Бернхем Вільям.* Вступ до права та правової системи США: Пер.з англ. — К. : Україна, 1999. — 554 с.
30. *Бігун В. С.* [Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі.](#) — К. : Юстінан, 2006. — 272 с.
31. *Варфоломєєва Т. В.* Защита в уголовном судопроизводстве / Институт адвокатуры при Киевском ун-те им. Т. Шевченко. — К., 1998. — 204 с.
32. *Виноградова Л. Є.* Юридична відповідальність суддів загальних судів України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. — О., 2004. — 16 с.
33. *Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д.* Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. — К. : Знання, 2005. — 655 с.
34. *Дулєба М. В.* Діяльність «юридичних клінік» в Україні: шляхи розвитку та вдосконалення: Наук.-практ. посібник — К. : Атіка, 2004. — 158 с.
35. *Логінова С. М.* Адвокатська таємниця: теорія і практика: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.10 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2002. — 19 с.
36. *Лозовий В. О., Петришин О. В.* Професійна етика юриста / НЮАУ ім. Я. Мудрого. — Харків : Право, 2004. — 176 с.
37. *Лубшев Ю. Ф.* Курс адвокатського права: Учеб. для студ. вузов. — 2-изд. — М. : ООО «Профобразование», 2003. — 420 с.
38. *Мейєр Д. Вільям.* Приватна юридична практика. — К. : Американська асоціація юристів. Правова ініціатива в Центральній та Східній Європі (SEELI), 1994. — 40 с.
39. *Музиченко П. П., Дудченко В. В., Баймуратов М. О., Чернушенко А. В., Пережнюк Б. А.* Правничий довідник для професійних суддів. — О. : Юридична література, 2003. — 596 с.
40. *Подкопаєв С. В.* Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації. — 2-вид., випр. і доп. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. — 216 с.
41. *Святоцький О. Д., Медведчук В. В.* Адвокатура: історія і сучасність. — К. : Ін Юре, 1997. — 319 с.
42. *Сливка С. С.* Юридична деонтологія: Правнича етика. Професійна культура. — 2. вид. — К. : Атіка, 2003. — 320 с. ([Автореф. дис...](#))
43. *Степовський Ю. І., Мирзоев Г. Б.* Профессиональный долг адвоката и его статус / Российская академия адвокатуры. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 159 с.
44. *Тавартіладзе Нана Мезенівна.* Етичні основи діяльності адвоката-захисника: [Автореф. дис...](#) канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. — О., 2003. — 20 с.
45. *Титов А. М.* Основні принципи та особливості участі захисника на досудовому слідстві / Донецький юридичний ін-т МВС при ДонНУ. — Донецьк : ДЮІ, 2005. — 256 с. ([Автореф. дис.](#))
46. *Хавронюк М. І.* Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність: Навч. пос. — К. : Атіка, 2003. — 240 с.
47. *Хотенєць П. В.* Правовий статус адвоката в Україні: [Автореф. дис...](#) канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2002. — 19 с.
48. *Хрестоматія по юридической деонтологии: Сб. нормат. актов (междунар., отеч., зарубеж.) об основных стандартах проф. деятельности юристов (с общ. коммент. к разд.) / О. Ф. Скакун (сост. и общ. ред.)* — Х. : Эспада, 2002. — 443 с.
49. American Bar Association. Model rules of professional conduct and Code of judicial conduct. [Chicago] : Center for Professional Responsibility, American Bar Association, 1989. — xvi, 157 p.
50. *Dershowitz Alan.* [Letters to a young lawyer.](#) — New York : Basic Books, 2001. — xviii, 206 p.
51. Foundations of the law and ethics of lawyering / [edited] by George M. Cohen, Susan P. Koniak. — New York, N.Y. : Foundation Press [St. Paul, Minn.], 2004 — xi, 479 p. (Правнича бібліотека КМА: 34:174(73) C68)
52. *Lynton Jonathan S.* Legal ethics and professional responsibility / Jonathan S. Lynton, Terri Mick Lyndall. — Albany, NY : Lawyers Cooperative Pub., Delmar Publishers, 1994. — xxii, 392 p.
53. *Moliterno James E.* An introduction to law, law study, and the lawyer's role. — Durham, N.C. : Carolina Ac. Press, 1991. — x, 96 p.

## iii. Інша література / джерела

54. *Бігун В. С.* [Чи потрібно перевіряти чесність і порядність майбутнього правника?](#) (Американський досвід: теорія і практика) // Юрид. журнал. — 2003. — № 6. — С. 132—135.
55. *Вакулєнко Т.* Культура поведінки адвоката: Действия адвоката должны соответствовать определенным нормам поведения // Юридическая практика. — 2003. — 21 янв. — С.6.
56. Відповідальність // Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України / За ред. В. І. Шинкарука. — К. : Абрис, 2002. — С. 87.
57. *Гутаріна К. В.* Роль правника в демократичному суспільстві: Правила професійної етики адвоката в США та Україні // Адвокат. — 1999. — № 3. — С. 31—32.
58. *Зубар Є.* Молоді кадри «Феміди»: моральні дилеми, відповідальність та професійні обов'язки // Юридичний вісник України.
59. *Кисиль В.* Адвокат і етика — поняття неразделимые: [Интервью со старшим партнером юрид. фирмы] / Беседу вела Ю. Володина // Юрид. практика. — 2003. — 14 янв. — С. 6.
60. *Костромов О. В.* Адвокатська етика та професійна відповідальність у США // Держава і право: Щоріч. наук. пр. мол. вчен. — К., 1997. — Вип. 1. — С. 75—80.
61. *Мироненко М. Б.* Принципы юридической ответственности / Волжский ун-т им. В.Н.Татищева / Р.Л. Хачатуров (ред.). — Тольятти, 2001. — 202 с.
62. *Подкопаєв С. В.* [Етика суддів: міжнародний досвід та проблеми регулювання в Україні](#)
63. Правила етики і дисциплінарна практика асоціацій адвокатів: Контроль за якістю правової допомоги: [Країни Європи] // Адвокат. — 1999. — № 3. — С. 55—57.
64. *Профессиональные навыки юриста: Опыт практического обучения / Ред. Л. А. Воскобитова, Л. П. Михайлов, Е. С. Шугрина.* — М.: Дело, 2001.
65. *Суцєнко В. М.* Проблеми професійної відповідальності юриста (нотатки філософсько-правового аналізу) // Українське право. — 2005. — № 1. — С. 163—172.
66. *Суцєнко В. М.* Деонтологічний кодекс в Україні: проблеми і перспективи розробки // Наук. записки НаУКМА. — 1999. — № 8.
67. *Суцєнко В. М.* Професійна відповідальність юриста : деонтологічні та правові проблеми // Наук. записки НаУКМА. — 2002. — С. 4—7.
68. *Філософія права:* Навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Данільяна — К., 2002. — 272 с.
69. *Футей Богдан.* Становлення правової держави в Україні 1991-2005. — 2-е вид. — К., 2005. — 352 с.

70. *Chambliss E.* Symposium Case Studies in Legal Ethics: Professional Responsibility: Lawyers, A Case Study // *Fordham Law Review*. — 2000. — № 69.
71. *Crystal Nathan M.* Developing a Philosophy of Lawyering // *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*. — 2000. — P. 75—101.
72. *Cunningham M. A.* The Professional Image Standard: An Untold Standard of Admission to the Bar // *Tulane Law Review*. — 1992. — № 66. — P. 1015—1043.
73. *McChrystal K. Michael.* A Structural Analysis of the Good Moral Character Requirement for Bar Admission // *Notre Dame Law Review*. — 1984. — № 60. — P. 67—101.
74. *Menkel-Meadow Carrie.* Private Lives and Professional Responsibilities? The Relationship of Personal Morality to Lawyering and Professional Ethics // *Pace Law Review*. — 2001. — № 21. — P. 365—392.
75. *Mick R. E.* The Federal Prosecutors Ethics Act: Solution or Revolution? // *Iowa Law Review*. — 2001. — № 86.
76. *Rhode Deborah L.* Moral Character as a Professional Credential // *Yale Law Journal*. — 1985. — № 94. — P. 493—603.
77. *Rhode Deborah L.* Moral Character: The Personal and the Political // *Loyola Univ. of Chicago Law Journal*. — 1988. — № 20.
78. «Справи Білла Клінтона» - [Про відповідальність правника в США](#) // Юр. журнал. — 2003. — № 9. — С. 134—136 (поч.); [Відповідальність Клінтона як політика і правника](#) // Юр. журнал. — 2003. — № 10. — С. 134—136 (зав.).
79. «Справи Хабібулліна» - <http://www.sprava-khabibullin.kiev.ua/>

### Умови визначення НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Робота в триместрі	— 60 балів
Залік	— 40 балів
Разом	— 100 балів

Види робіт	Їхня кількість	Максимум балів за 1	Заохочувальні бали	Разом
1. Групові заняття (семінари, круглі столи, тестування, контрольні роботи тощо)	3	10 (максимум за три групові заняття — 30)*	-	30
2. Письмові завдання ** (обов'язкові)	2	15	*До 10 балів можуть додаватися за представлену і виголошену наукову роботу, доповідь на наукових заходах, опублікування тощо.	30
3. Додатковий — заохочувальний вид робіт: есе ***/наукова робота	1	15		15 (заохочувальні бали)
4. Залік	1	40		40
Разом:				100

### Роз'яснення

- Заохочувальні бали за доповнення під час групових занять додаються до середньоарифметичного балу за групові заняття. Заохочувальні бали за участь у наукових заходах з представленням (на заході та викладачу) робіт додаються до середньоарифметичного балу за семінарські заняття / наукову роботу чи есе порівню (50:50).
- Викладач застерігає за собою «право» надавати студентам, які відвідали всі лекції, заохочувальні бали.
- \*\* Письмове завдання — обов'язкова, письмова (друкований текст) робота на задану тему (див. вище «Теми письмових завдань, робіт»), яка здається викладачу — особисто або через старосту (координатора) групи — до початку заняття. За невчасне подання роботи без поважної причини автоматично мінусується 3 бали (до 7 календ. днів запізнення), 5 балів (більше 7 календ. днів). Допускається «допрацювання» письмової роботи за умови застереження про це студентом під час її «здачі». Допрацьовану роботу має бути здано впродовж 5 календ. днів. Спудей може подати роботу анонімно (під шифром) — через старосту групи. Обсяг роботи необмежений, але не може бути меншим, ніж 10 тис. друкованих знаків з пробілами.
- \*\*\* Есе (з французької «спроба») — це самостійна, творча письмова робота на обрану тему, необов'язково довершена тематично, що чітко демонструє позицію (її) автора; обсяг необмежений, але не може бути меншим, ніж 10 тис. друкованих знаків. Тема роботи — на вибір викладача (не виключний перелік див. «Теми письмових завдань, робіт»). Тему роботи може бути обрано й затверджено не пізніше другого семінару й подано не пізніше початку третього семінару.
- До письмових робіт пред'являються вимоги написання наукових робіт. Випадки плагіату буде оприлюднено.
- Загальна сума балів не повинна перевищувати 100: бали за есе, наукову роботу (участь у конкурсах, інших формах наукової роботи, виступ на конференції, написання статті, наукового реферату тощо), а також інше в разі необхідності *можуть* (це «право», не «обов'язок») зараховуватися замість інших видів контрольних заходів.
- Для опанування курсу, окремих його тем можуть пропонуватися додаткові матеріали (зокрема «читанки»).
- Контактна адреса електронної пошти викладача — [vsbihun@hotmail.com](mailto:vsbihun@hotmail.com). Сайт — [www.bihun.info](http://www.bihun.info)

..... к. ю. н., доц. В. С. Бігун  
Схвалено кафедрою “\_\_\_\_\_” \_\_\_\_\_ 2006 р.  
Протокол № \_\_\_\_\_ від “\_\_\_\_\_” \_\_\_\_\_ 2006 р.

Завідувач кафедри ..... / к. ф. н., проф. М. М. Антонович/